

Ἡ Εὐγονική καὶ ἡ Μεσογειακὴ Ἀναιμία^(*)

ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗ **

Ἡ εὐγονική

Οἱ ἀπαρχές τῆς χρήσης τοῦ ὄρου “εὐγονική” φαίνεται ὅτι ἐντοπίζονται στὸν Francis Galton, ἐξάδελφο τοῦ Δαρβίνου. Κατὰ τὸν Galton (1883), ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ μποροῦσε νὰ βελτιωθεῖ ὄχι τόσο μὲ τὴ φυσικὴ ἐπιλογή ὅσο μὲ τὴν τεχνητὴ ἐπιλογή. Ὁ Galton ὄριζε τὴν εὐγονικὴ ὡς τὴ μελέτη τῶν συνθηκῶν, κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες μποροῦσαν νὰ δημιουργηθοῦν ἄνθρωποι ὑψηλοῦ τύπου (high type). Ἐπιπρόσθετα, τὴ χαρακτηρίζε ὡς τὴν ἐπιστῆμη πού διαπραγματεύεται μὲ ὅλες τίς ἐπιδράσεις πού βελτιώνουν τὰ ἐκ γενετῆς χαρακτηριστικὰ μιᾶς φυλῆς¹. Ὁ Galton ἐπιθυμοῦσε ἡ εὐγονικὴ νὰ ἐξελιχθεῖ ἀπὸ ἐπιστῆμη σὲ πολιτικὴ καὶ τελικὰ σὲ θρησκεία.

Ὁ ὄρος “εὐγονική” (eugenics) γενικὰ ἀναφέρεται στοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποῖους μπορεῖ νὰ ἐπέλθει βελτίωση τῶν εἰδῶν. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ κύριος τρόπος παρέμβασης τῆς εὐγονικῆς ἐπιτελεῖται μέσῳ τοῦ ἐλέγχου τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ μεθόδων τῆς βιοτεχνολογίας καὶ τῆς βιοϊατρικῆς². Κατ’ ἐπέκταση, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς εὐγονικῆς στὸν ἄνθρωπο θεωρεῖται ὡς προσπάθεια «βελτίωσης» τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς.

Ἡ εὐγονικὴ μπορεῖ νὰ διακριθεῖ σὲ ἀρνητικὴ (negative eugenics) καὶ θετικὴ (positive eugenics). Ὡς ἀρνητικὴ εὐγονικὴ χαρακτηρίζεται ἡ εὐγονικὴ πού

* Ὁ Χρῆστος Χατζημιχαήλ εἶναι Ὑπεύθυνος Κλάδου Τεχνικῶν Φαρμακείου Kes College. Πτυχιό ΜΔΕ Φαρμακευτικῆς, Δρ. Φαρμακευτικῆς (Φαρμακολογίας), Πτυχιό, ΜΔΕ Θεολογίας, PD MIM (Mgt).

(*) Τὸ ἄρθρο βασίζεται σὲ διπλωματικὴ ἐργασία στὴν ὁποία ἐπιβλέπων ἦταν ὁ Δρ. Β. Φανάρας.

1. WILKINSON, S., «“Eugenics talk” and the language of bioethics», *Journal of Medical Ethics* 2008, 34, σ. 467-471.

2. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ, *Βιοηθικὴ καὶ βιοθεολογία*, Ἰ. Μ. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λειβαδεῖα 2005, σ. 228-234.

έπιχειρεί την απόλειψη ανεπιθύμητων άρνητικῶν γονιδίων ἢ διαφορετικὰ ὡς ἡ εὐγονική πού ἀποσκοπεῖ στήν ἀποφυγή γεννήσεων ἀνθρώπων μέ ἀσθένειες ἢ διαμαρτίες. Ἡ θετική εὐγονική ἀποσκοπεῖ στήν ἀντικατάσταση τῶν άρνητικῶν γονιδίων μέ ἄλλα ἐπιθυμητὰ γονίδια. Ἡ θετική εὐγονική θά μπορούσε ἐπίσης νά ἀναφερθεῖ ὡς ἡ εὐγονική πού ἐπιχειρεῖ τήν γέννηση ἀνθρώπων μέ «βελτιωμένα» χαρακτηριστικὰ^{3,4}.

Τίς ἀπαρχές τῆς εὐγονικῆς θά μπορούσε κάποιος νά τίς ἐντοπίσει στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα καί συγκεκριμένα στή Σπάρτη, ὅπου ἡ νομοθεσία προέβλεπε τήν ἐξόντωση ὅσων παιδιῶν ἔρχονταν στόν κόσμο μέ βαριές σωματικῆς ἢ ψυχικῆς ἀναπηρίες ἢ ἀνίατες ἀσθένειες. Τά καχεκτικά παιδιά ἀπορρίπτονταν τήν ἐποχή ἐκείνη στόν Καιάδα, ὥστε νά μὴν ἐπιβαρύνουν τήν κοινωνία⁵.

Ἡ εὐγονική συνδέθηκε διὰ μέσου τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας μέ τήν πολιτική καί τήν κρατική παρέμβαση. Ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων σέ συγκεκριμένους πληθυσμούς, ἡ στειρώση συγκεκριμένων ἀνθρώπων ἀλλά καί ἡ θανάτωση προσώπων πού ἀνῆκαν σέ ανεπιθύμητες φυλές, ἀποτελοῦν παραδείγματα τῶν ἐν λόγῳ ἐπεμβάσεων^{6,7}. Στήν ἐποχή μας οἱ μεγάλες ἐξελίξεις τῆς βιοϊατρικῆς ἐπαναφέρουν στό προσκήνιο τόν ὄρο τῆς εὐγονικῆς σέ σχέση μέ τόν προγεννητικό ἔλεγχο καί τήν προεμφυτευτική γενετική διάγνωση. Ἡ χρήση τοῦ ὄρου “εὐγονική” φαίνεται ὅμως σήμερα νά συνδέεται μέ «συναισθηματική φόρτιση» καί τείνει νά χρησιμοποιεῖται περισσότερο ἀπό ἀκαδημαϊκοὺς καί ἄλλους εἰδήμονες, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν γενικά κριτική στήν ἐφαρμογή τοῦ προγεννητικοῦ ἐλέγχου καί τῆς προεμφυτευτικῆς διαγνώσης⁸. Ἄλλοι εἰδήμονες ἐσκεμμένα προσπαθοῦν νά ἀποφεύγουν τόν ὄρο “εὐγονική” κατὰ τίς συζητήσεις βιοηθικῶν ζητημάτων, γιατί ὁ ὄρος κατὰ τήν κρίση τους φέρει ἀρνητική χροιά καί ὀδηγεῖ σέ ἀδιέξοδα πρὶν κάποιο θέμα ἀναλυθεῖ διεξοδικά. Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι τόσο οἱ θιασῶτες τῆς χρήσης τοῦ ὄρου –ὄχι κατ’ ἀνάγκη οἱ θιασῶτες τῆς εὐγονικῆς– ὅσο καί οἱ ἀντικείμενοι στή χρήση τοῦ ὄρου συμφωνοῦν ὅτι ἡ εὐγονική

3. WILKINSON, S. ὀ.π.

4. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Α., *Ἀπὸ τῆ Γένεση στὴ Γενετική*, Ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 2006, σ. 139-145.

5. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Α., *μν. ἔργ.*, σ. 139-145.

6. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ, *μν. ἔργ.*, σ. 228-234.

7. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Α., ὀ.π.

8. WILKINSON, S., *μν. ἐργ.*, σ. 467-471.

έχει άρνητική έννοια και σε μεγάλο βαθμό θίγει χορδές με έντονα συναισθηματικό ήχο⁹.

Η εύγονική αναπόφευκτα έγείρει βιοηθικό, ήθικό αλλά και θεολογικό προβληματισμό. Πολλά και εύλογα είναι τὰ έρωτήματα φιλοσοφικού και ανθρωπολογικού περιεχομένου για τόν σκοπό, τὰ κίνητρα και τή μακροπρόθεσμη εξέλιξη τής εύγονικής στόν άνθρωπο¹⁰. Ο φιλόσοφος Philip Kitcher θεωρεί ότι κάποιες μορφές βελτίωσης πού προκύπτουν από τήν εύγονική, μπορούν να άπαλλαγούν από τόν ήθικό προβληματισμό και να γίνουν άποδεκτές, π.χ. ή ένίσχυση του άνοσοποιητικού συστήματος ή ή μείωση τής άπώλειας τής άκοής πού επέρχεται λόγω τής γήρανσης. Ο Kitcher ύποστηρίζει ότι δέν είναι λογικό να άπορρίπτονται τέτοια «πλεονεκτήματα», γιατί αυτά βελτιώνουν τήν φύση («improve on nature»)¹¹. Έπιπρόσθετα, παραλληλίζει τις πρακτικές τής εύγονικής με αυτές πού χρησιμοποιούν πρωτεργάτες τής κοινωνικής αναδιαμόρφωσης για να βελτιώσουν τήν κοινωνία (π.χ. με τήν προσφορά καλύτερης εκπαίδευσης κ.ά.). Για τήν άποφυγή όμως τών κινδύνων πού μπορεί να συνεπάγεται ή υιοθέτηση προγραμμαμάτων εύγονικής από τήν πολιτεία (βλ. π.χ. πρόγραμμα ναζιστικής Γερμανίας) ό Kitcher προτείνει τήν έφαρμογή εύγονικών πρακτικών, οί όποιες θα ίκανοποιούν τὰ ακόλουθα τέσσερα κριτήρια:

- α) Έπιλογή ομάδας ανθρώπων, τών όποιων ή αναπαραγωγική ικανότητα θα κάνει διαφορά στις μελλοντικές γενεές.
- β) Οί άνθρωποι αυτοί πρέπει να έχουν πλήρη έλευθερία στις δικές τους άποφάσεις πού σχετίζονται με τήν αναπαραγωγή.
- γ) Τα χαρακτηριστικά πού θα τροποποιηθούν γενετικά, πρέπει να έπιλεγούν πολυ προσεκτικά.
- δ) Για τήν έπίτευξη τών στόχων του προγράμματος θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν οί κατάλληλες έπιστημονικές πληροφορίες.

Τα παραπάνω ό Kitcher τα χαρακτηρίζει ως ουτοπική εύγονική («utopian eugenics»)¹². Θα μπορούσε όμως να λεχθεί, ότι παρ' όλο πού ένδεχομένως τὰ

9. Wilkinson, S., ό.π.

10. Κοΐου Ν., *Ηθική θεώρηση τών Τεχνικών Παρεμβάσεων στο Άνθρώπινο Γονιδίωμα*, Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, Άθήνα 2006, σ. 99-100, 134-146, 197, 257-259.

11. MERRHAM B., *Bioethics, An Introduction for the Biosciences*, Oxford University Press, Great Britain, 2005, σ. 126-130, 143-144.

12. MERRHAM B., ό.π.

τέσσερα κριτήρια που θέτει ο Kitcher προφυλάσσουν από κοινωνικούς ολοκληρωτισμούς, δεν έγγυώνται και την όμαλή λειτουργία του κοινωνικού ιστού. Για παράδειγμα, όμοφυλόφιλες γυναίκες που επιθυμούν να αναπαράγονται χωρίς τὸ φυσιολογικό τρόπο και πληρούν τὰ κριτήρια τοῦ Kitcher, μπορούν νὰ ὀδηγήσουν τὴν κοινωνία σὲ ἀκραίες καταστάσεις. Ποιὸ τελικὰ θὰ εἶναι τὸ ὄφελος νὰ ἔχουμε ἰσχυρότερο ἀνθρώπινο ὄργανισμό, ὅταν θὰ προκύψουν πολλαπλὰ κοινωνικά, ψυχολογικά καὶ ἄλλα προβλήματα; Εἶναι βεβαίως ἀντιληπτό ὅτι ἡ «βελτίωση τῆς φύσης» δὲν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκη τὴ βελτίωση τῶν ἠθικῶν καὶ ἄλλων ἀξιῶν που ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ προσώπου.

Τὰ θεολογικά ζητήματα ἢ καλύτερα ἢ θεολογικὴ ἀπάντηση στὸν προβληματισμὸ που περιορίζει τὴν εὐγονική, σχετίζεται κυρίως μὲ τὰ ἀκόλουθα:

- α) Ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ταυτίζει τὸν συνάνθρωπο (καὶ τὸν ἀσθενῆ) μὲ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ (Ματθ. κε' 36). Ὁ Χριστὸς δὲν ἀρνήθηκε καὶ δὲν παραθέωρησε τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀσθενεῖς, τοῦναντίον θεράπευε ὅλες τὶς κατηγορίες ἐμπερίστατων ἀνθρώπων¹³.
- β) Ἡ Ἐκκλησία, βάσει τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ βάσει τῶν φυσικῶν πλαισίων που δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν ἄνθρωπο, ἀπορρίπτει κάθε τάση που συνδέεται μὲ τὸν Κοινωνικὸ Δαρβινισμό καὶ μὲ τὴν διάκριση τῶν ἀνθρώπων ἀνάλογα μὲ κάποιο χαρακτηριστικὸ τους¹⁴.

Ἡ μεσογειακὴ ἀναιμία καὶ ἡ περίπτωση τῆς Κύπρου

Ἡ θαλασσαιμία (μεσογειακὴ ἀναιμία) εἶναι μιὰ συνηθισμένη γενετικὴ ἀνωμαλία, ἡ ὁποία ἐπιδρᾷ στὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ παράγει ἐπαρκεῖς ποσότητες αἰμοσφαιρίνης. Οἱ πιὸ σημαντικοὶ τύποι τῆς ἀσθένειας τῆς μεσογειακῆς ἀναιμίας εἶναι ἡ α καὶ ἡ β θαλασσαιμία, στὶς ὁποῖες παρατηρεῖται ἀνισόρροπη σύνθεση ἀλύσεων τῆς σφαιρίνης (πρωτεΐνη ἀπαραίτητη στὴν αἱμοποίηση). Ἡ γενετικὰ καθοριζόμενη αὐτὴ ἀνωμαλία τοῦ αἵματος σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν κληρονομικότητα καὶ ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τοῦ Mendel (ὁμοζυγῶτες, ἑτεροζυγῶτες). Τὰ κύρια συμπτώματα τῆς β-θαλασσαιμίας περιλαμβάνουν τὶς

13. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Α., *μν. ἔργ.*, σ. 139-145.

14. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Α., ὁ.π.

δοστικές αλλοιώσεις («Μογγολοειδή εμφάνιση» κ.ά.), τη βαριά αναιμία, τη διόγκωση της σπλήνας και του ήπατος κ.ά.¹⁵. Η νόσος φαίνεται ότι υπήρχε από την αρχαιότητα παρ' όλο που επίσημα περιγράφηκε για πρώτη φορά από τους Cooley και Lee το 1925 στην Αμερικανική Παιδιατρική Έταιρεία¹⁶. Τα πρώτα περιστατικά που περιγράφηκαν, αφορούσαν άτομα από την Ίταλία και την Ελλάδα και γι' αυτό προκλήθηκε η έντύπωση ότι η μεσογειακή αναιμία ενδημεί σε χώρες της μεσογείου. Έντούτοις, σήμερα γνωρίζουμε ότι η νόσος εντοπίζεται σε όλη την υφήλιο.

Στην Κύπρο ειδικά, η θαλασσαιμία φαίνεται ότι έχει μακρά ιστορία, από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα¹⁷. Ο πρώτος που ασχολήθηκε με τη θαλασσαιμία στην Κύπρο ήταν ο ιατρός Alan Fawdry, ο οποίος δημοσίευσε σχετικές μελέτες κατά την δεκαετία του 1940^{18,19}. Βάσει των δημογραφικών στοιχείων της Κύπρου, εάν δεν λαμβάνονταν μέτρα αντιμετώπισης της νόσου κάθε έτος, θα έρχονταν στη ζωή περίπου 60 - 70 παιδιά με θαλασσαιμία. Σήμερα οι γεννήσεις παιδιών στην Κύπρο με θαλασσαιμία έχουν φτάσει σε μηδενικό επίπεδο. Αυτό έπετεύχθη μέσω και εξαιτίας ειδικού προγράμματος που εφαρμόστηκε και το οποίο περιελάμβανε τα ακόλουθα:

- α) Διαφώτιση του κοινού,
- β) Πληθυσμιακή εξέταση,
- γ) Προγαμιαία βεβαίωση,
- δ) Γενετικές συμβουλές,
- ε) Προγεννητική διάγνωση^{20,21}.

15. ΧΑΤΖΗΜΗΝΑΣ Μ., *Κύπρος και θαλασσαιμία*, Λευκωσία 2004, σ. 49-94.

16. Cooley TB, Witwer ER, Lee Pearl C. "Anaemia in children with splenomegaly and peculiar changes in the bones-Report of cases", *American Journal of Diseases of Children* 1927, 34 σ. 347-363.

17. ANGEL JL, "Skeletal changes in ancient Greece", *American Journal Physical Anthropology* 1946, 4 σ. 69-97.

18. FAWDRY AL., "Cooley's anaemia - notes on six adult cases", *JAMA* 1946, 132 σ. 955.

19. Fawdry AL., "Erythroblastic anaemia in childhood (Cooley's anaemia) in Cyprus", *Lancet* 1944, 1 σ. 171-176.

20. ΧΑΤΖΗΜΗΝΑΣ Μ., *μν. έργ.* σ. 129-203.

21. ANGASTINIOTIS M., HADJIMINAS M., "Prevention of thalassaemia in Cyprus", *Lancet* 1981, 1 (8216) σ. 369-371.

Ἡ ἐν Κύπρῳ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀγκάλιασε πατρικὰ τὴν προσπάθεια γιὰ ἀντιμετώπιση τῆς θαλασσαιμίας στὸ νησί. Ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε ἐξ ὀλοκλήρου τὴ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς τοῦ νέου κτηρίου τοῦ Κέντρου Θαλασσαιμίας, τὸ ὁποῖο ἐγκαινιάστηκε τὸ 1981. Ἐπιπρόσθετα, τὸ 1983 προχώρησε σὲ μιὰ πρωτοποριακὴ ἀπόφαση: Τὴν εἰσαγωγή τοῦ πιστοποιητικοῦ ἐξέτασης (προγαμιαίας βεβαίωσης) ὡς προϋπόθεση γιὰ τὴν σύναψη ἐκκλησιαστικοῦ γάμου. Ἡ προγαμιαία βεβαίωση παρουσιάζεται ἀπὸ τοὺς μελλόνυμφους στὴν Ἐκκλησία γιὰ νὰ πάρουν ἄδεια γάμου. Ἡ ἐν λόγω βεβαίωση ἐκδίδεται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ Κέντρο Θαλασσαιμίας (γιὰ νὰ διασφαλιστεῖ ἡ ἐλαχιστοποίηση τῆς πιθανότητας σφάλματος) καὶ ἀναγράφει μόνο ὅτι ὁ μελλόνυμφος ἔχει ἐξεταστεῖ γιὰ τὴ θαλασσαιμία καὶ ἔλαβε τὶς κατάλληλες συμβουλές. Τὸ μέτρο αὐτὸ ἀποδείχθηκε ἐξαιρετικὰ ἀποτελεσματικὸ, ἀφοῦ μέσα σὲ μία πενταετία ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή του, οἱ γεννήσεις θαλασσαιμικῶν στὴν Κύπρῳ ἔφτασαν στὸ μηδέν²².

Οἱ ἐνδεχόμενοι ἐνδοιασμοὶ γιὰ τὴν εἰσαγωγή τοῦ προγαμιαίου πιστοποιητικοῦ λόγῳ προστασίας προσωπικῶν δεδομένων ἀντικρούονται εὐκόλα βάσει τῶν ἀκόλουθων ἐπιχειρημάτων:

- α) Ἡ προγαμιαία βεβαίωση ἐκδίδεται μόνο ἀπὸ τὸ Κέντρο θαλασσαιμίας ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου (γιὰ σκοποὺς ἔκδοσης ἄδειας γάμου).
- β) Ἡ Κυπριακὴ Δημοκρατία δὲν ἔχει καμία ἀνάμιξη στὴν ἔκδοση τῆς βεβαίωσης.
- γ) Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξέτασης ἀνακοινῶνται μόνο στοὺς ἐξεταζόμενους.
- δ) Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία δὲν μποροῦν νὰ πληροφορηθοῦν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξέτασης καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἀπόφαση τῶν μελλονύμφων.
- ε) Στὴ βεβαίωση ἀναγράφεται μόνο πὼς ὁ κάτοχός της ἔχει ἐξεταστεῖ γιὰ τὴ θαλασσαιμία καὶ τοῦ δόθηκαν οἱ κατάλληλες γενετικὲς συμβουλές.
- στ) Οἱ μελλόνυμφοι συνειδητὰ καὶ χωρὶς ὀποιαδήποτε ἐξωτερικὴ ἐπέμβαση ἀποφασίζουν μόνοι τους ἐὰν θὰ προχωρήσουν σὲ γάμο ἢ ὄχι²³.

Σημειώνεται ὅτι γιὰ τὸν πολιτικὸ γάμο δὲν ἀπαιτεῖται ἡ πιὸ πάνω βεβαίωση. Προφανῶς, ἐπειδὴ στὸν πολιτικὸ γάμο ἐμπλέκεται ἡ πολιτεία (ἀφοῦ ἀφορᾷ

22. ΧΑΤΖΗΜΗΝΑΣ Μ., ὀ.π..

23. ΧΑΤΖΗΜΗΝΑΣ Μ., *μν. ἔργ.*, σ. 182-183.

δική της διαδικασία), παρουσιάζονται δυσκολίες (π.χ. νομοθετικές) στο να ζητηθεί ή σχετική βεβαίωση. Έτσι, όμως, αφήνεται άνοιχτο το ένδεχομένο μιας «συζυγίας» που θα οδηγήσει σε γέννηση β-θαλασσαιμικών τέκνων χωρίς ένσυνείδητη επίγνωση της επιλογής αυτής από τους γονείς τους. Ο πολιτικός γάμος ούδόλως αναγνωρίζεται εκκλησιαστικά ούτε και μπορεί να συγκριθεί με τον εκκλησιαστικό γάμο που αποτελεί ιερό μυστήριο της Έκκλησίας.

Η παρουσία της προγεννητικής διάγνωσης στο έπιστημονικό προσκήνιο αναπόφευκτα οδήγησε στην εμφάνισή της και στην Κύπρο. Ειδικότερα, στην Κύπρο ο προγεννητικός έλεγχος συνδέθηκε με τη μεσογειακή αναιμία και περιβλήθηκε από το μανδύα προστασίας του κράτους. Έτσι, σύμφωνα με τον ιατρό Μ. Χατζημηνά, κατά την περίοδο 1977-1981 οι έγκυες γυναίκες οι οποίες μαζί με τον σύζυγό τους ήσαν φορείς του γόνου της β-θαλασσαιμίας, αποστέλλονταν για προγεννητική διάγνωση στην Αγγλία, την Ελλάδα και για ένα μικρό χρονικό διάστημα στο Ισραήλ. Το 1981 η προγεννητική διάγνωση άρχισε να προσφέρεται και στην Κύπρο. Τον Ιανουάριο του 1989 εισήχθη στη Κύπρο νεώτερη μέθοδος προγεννητικού έλέγχου, η όμφαλοκέντηση (cordocentesis), κατά την οποία γίνεται λήψη γενετικού υλικού από το αίμα του έμβριου. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους άρχισε να χρησιμοποιείται στην Κύπρο ο έλεγχος βάσει των χοριοιικών λαχνών κατά την 10η εβδομάδα της κύησης. Το 1998, δηλαδή μετά από δέκα περίπου έτη, εφαρμόστηκε στην Κύπρο η προεμφυτευτική γενετική διάγνωση²⁴. Η μέθοδος αυτή συνδέεται άμεσα με την έξωσωματική γονιμοποίηση αφού πραγματοποιείται έλεγχος στο ζυγωτό δύο με τρεις ημέρες μετά τη γονιμοποίηση. Έτσι έντοπίζονται τά «ύγιη» έμβρυα και αυτά εμφυτεύονται στη μήτρα της γυναίκας.

Όρθόδοξες Θεολογικές προεκτάσεις

Το ήθικό και θεολογικό ζήτημα που προκύπτει για μὲν την προεμφυτευτική γενετική διάγνωση είναι το τί γίνονται τά έμβρυα τά όποια δὲν εμφυτεύονται (π.χ. καταστροφή έμβρυών τά όποια είναι όμοζυγωτικά της β-θαλασσαιμίας) για δὲ την προγεννητική διάγνωση είναι το ένδεχομένο διακοπής της κύησης (δηλαδή έκτρωσης) σε περίπτωση που βρεθεί ότι το κυοφορούμενο έμβρυο θα άσθενήσει με θαλασσαιμία. Αμότεροι δηλαδή οι έλεγχοι άποσκοπούν και

24. ΧΑΤΖΗΜΗΝΑΣ Μ., ό.π.

ένέχουν έγγενως τόν έντοπισμό και την καταστροφή έμβρύων (πριν αυτά γεννηθούν), τά όποια θα πάσχουν από μεσογειακή άνααιμία. Στην όρθόδοξη χριστιανική παράδοση ή έμφύχωση του γονιμοποιημένου ώαρίου θεωρείται ότι συμβαίνει ταυτόχρονα με τή σύλληψη²⁵. Τό έμβρυο έχει ψυχοσωματική όντότητα από τή στιγμή τής σύλληψης του²⁶.

Είναι λοιπόν έμφανές ότι τόσο ό προγεννητικός έλεγχος όσο και ή προεμφυτευτική γενετική διάγνωση συνδέονται άμεσα με μείζονα θεολογικά και ήθικά ζητήματα.

Η Όρθόδοξη Έκκλησία βρίσκεται κοντά στον άνθρωπο και συμπάσχει μαζί του. Μπορεί να τον βοηθήσει για παράδειγμα μέσω του τρόπου που υιοθέτησε ή έν Κύπρω Έκκλησία. Δηλαδή, να συνιστά στους μελλόνυμφους να διεξαγάγουν τόν άπαραίτητο έλεγχο (πριν τό γάμο) για τή β-θαλασσαιμία και στη συνέχεια υπεύθυνα να αναλαμβάνουν τς ευθύνες τους με έπίγνωση τής Όρθόδοξης διδασκαλίας για τό θέμα. Οί έκτρώσεις δέν μπορούν να γίνουν άποδεκτές και άσφαλώς πρέπει να προλαμβάνονται. Η θέση αυτή τής έν Κύπρω Έκκλησίας δέν πρέπει με κανένα τρόπο να έκληφθει ως συναίνεση σε προγεννητικούς έλέγχους ή προεμφυτευτικές διαγνώσεις που ένέχουν τήν καταστροφή έμβρύων/ζυγωτών. Ό σκοπός δέν αγιάζει τά μέσα. Η Τουρκοκυπριακή κοινότητα στην κατεχόμενη Κύπρο, ή όποια έπίσης άντιμετωπίζει τό πρόβλημα τής θαλασσαιμίας, υιοθέτησε τό προγαμιαίο πιστοποιητικό δια νόμου²⁷.

Άσφαλώς ή Όρθόδοξη Έκκλησία άντιτίθεται στη λεγόμενη «εύγονική έκτρωση»²⁸. Δέν μπορεί σε καμία περίπτωση να γίνει άποδεκτή ή θανάτωση του έμβρύου, γιατί αυτό άποτελεί άνθρωπινο πρόσωπο από τή σύλληψή του. Ταυτόχρονα, τό ζευγος, μέσω του Μυστηρίου του Γάμου, προσβλέπει στην αιωνιότητα. Ό άνδρας και ή γυναίκα άλληλοσυμπληρώνονται και άναζητούν προς τήν πορεία για τήν αιώνια ζωή τό θέλημα του Θεού. Τό θέλημα του Θεού μπορεί να περνά μέσα από τήν έλευση στον κόσμο ένός παιδιού, που μπορεί να μñ έχει όλα τά «κοσμικά» χαρακτηριστικά του μέσου παιδιού.

25. ΦΑΝΑΡΑ Β., 'Υποβοηθούμενη Άναπαραγωγή, Ηθικοκοινωνική προσέγγιση, Έκδόσεις «Τό Παλίμψηστον», Θεσσαλονίκη 2000, σ. 34, 38-40, 42, 110-111.

26. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ, Έλεύθεροι από τό Γονιδίωμα, Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, χ.χ. Άθήνα, σ. 167, 194-209.

27. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ Ε. "The experience of b-thalassaemia and its prevention in Cyprus", *Medicine and Law*, 2007, 26 σ. 291-307.

28. ΖΗΝΙΕΡΗ Μ. «Προγεννητικός έλεγχος», Όρθόδοξη Μαρτυρία, 2009, 89 σ.18-20.

Ὁ βασικὸς σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι κατὰ πρῶτο καὶ κύριο λόγο ἡ ψυχοσωματικὴ τελείωση τῶν συζύγων. Ἡ τεκνοποιία ἔπεται καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἐνδεχόμενη ἀτεκνία, ἐφόσον οἱ γονεῖς πιστεύουν στὸν Θεό, ἐκλαμβάνεται ὡς δοκιμασία καὶ ἀγώνας ὅπως θὰ γινόταν καὶ στὴν περίπτωση τέκνων. Ἡ χρήση τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης ἐγείρει μείζονα προβληματισμὸ τόσο ἐντὸς τοῦ γάμου ὅσο καὶ ἐκτός (π.χ. σὲ περιπτώσεις πειραματισμῶν, κυριαρχίας στὴ φύση κ.ἄ.). Ἐπιπρόσθετα, ὁδηγεῖ στὴ δημιουργία ἐμβρύων, τὰ ὅποια πιθανὸν νὰ μὴν ἐμφυτευθοῦν καὶ ἐπομένως τελικὰ νὰ καταστραφοῦν μὲ εὐνόητες ἠθικὲς συνέπειες²⁹. Ἀκόμη καὶ ὁ ὅρος «ὑπεράριθμα ἔμβρυα» δὲν μπορεῖ στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς, ἀφοῦ μειώνει καὶ ὑποβαθμίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἔννοια τοῦ προσώπου. Ὁ κάθε ἄνθρωπος (καὶ βέβαια τὸ κάθε ἔμβρυο) εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη ὕπαρξις πού ἔχει τὴν ἱερότητα τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι κεκλημένη γιὰ νὰ κληρονομήσῃ τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ³⁰.

Τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο εἶναι ἔμφυχο ὄν ἀπὸ τὴ γονιμοποίηση καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ζωοποιῶσα ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου πού καθοδηγεῖ τὸ πρόσωπο πρὸς τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ³¹. Στὴν ἐποχὴ μας οἱ ἀπόψεις (οὐσιαστικὰ ὠφελμιστικῆς) ὅτι τὸ κάθε νεογέννητο ὀφείλει νὰ ἀποδείξῃ τὴν «ἀνθρώπινη ἀξία» του πρὶν ἢ κοινωνίᾳ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ, αὐξάνονται σημαντικά. Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς ἰσχυρίζονται κατ' ἐπέκταση ὅτι ἔμβρυα τὰ ὅποια θὰ φέρουν ἀναπηρίες δὲν πρέπει νὰ γεννῶνται. Ὅμως, ὁ ἱερὸς χαρακτήρας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐξαρτᾶται σὲ κανένα βαθμὸ ἀπὸ τὴ σωματικὴ ἢ/καὶ τὴ διανοητικὴ ὑγεία του. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ προσώπου δίνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό (ὄχι τοὺς ἀνθρώπους). Ἔτσι, τὸ παιδάκι πού μπορεῖ νὰ πάσχει ἀπὸ μεσογειακὴ ἀναιμία ἔχει τὴν ἴδια ἀξιοπρέπεια καὶ ἱερότητα ζωῆς μὲ ἓνα ὑγιὲς παιδάκι. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὑγιεῖς καὶ μὴ, ἀποτελοῦν εἰκόνας τοῦ Θεοῦ πού ἔχουν ὡς κύριο προσανατολισμὸ καὶ προοπτικὴ τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ³².

29. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, ΑΠ. *Προβληματισμοὶ χριστιανικοῦ ἠθους*, ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 2002, σ. 321-325.

30. ΒΑΝΤΣΟΥ, Μ. *Ἡ ἱερότητα τῆς ζωῆς*, ἐκδόσεις Κορηγία Σφακιανιάκη, Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 256.

31. ΜΠΡΕΚ Ι. καὶ ΜΠΡΕΚ Λ. *Ἀπὸ τὴ γέννηση ὡς τὸν θάνατο. Ὁρθόδοξες προσεγγίσεις σὲ βιοηθικὰ διλήμματα*, μτφρ. Πολυξένη Τσαλίκη-Κιοσόγλου, ἐκδόσεις «Ἐν πλῶ», 2005, σ. 95-97.

32. ΜΠΡΕΚ Ι. καὶ ΜΠΡΕΚ Λ., *μν. ἔργ.*, σ. 156-158.